

5. Базелевич В., Лук'янов, Писаренко Н, Квіцинська Н. Мікроекономіка. – Четверта хвиля, 1997. – 248 с.
6. Мельник С.І., Стоянов В.О., Кирницький С.Р. – Вісник аграрної науки Причорномор'я, вип. 2 (11), Миколаїв, Миколаївська ДАА, 2001. - с.67–73.
7. Политическая экономия. – под ред. Медведева В.А., Абалкина Л.И., Ожерельева О.И., Аганбегяна А.Г., Камаева В.Д., Куликова В.В., Мартынова В.А., Пороховского А.А. , М.: Политиздат, 1989. – 735 с.
8. Душейко Д.М. Порівняльна ефективність формування інноваційного потенціалу за різних форм господарювання в АПК. – Збірник наукових праць Миколаївської філії національного університету “Кієво-Могилянська академія”, Економічні науки, Т.9, Миколаїв, вид-во МФНаУКМА.– с.75-79.
9. Дьомін А.В., Івашкевич Ю.І., Тивончук С.О., Курунян В.З., Мільман І.Е., Кирницький С.Р. Функціонально-вартісний аналіз та оцінка ефективності сушіння насіння кукурудзи. – Збірник наукових праць Інституту землеробства УААН, вип. №1, 2000, - с. 216-227.
10. Соціологія. – під ред. В.П. Андрущенко, М.І. Горлача, К.:Харків, 1998. – 452 с.

УДК 631.82.631.4

АНАЛІЗ СВІТОВОГО РИНКУ РИСУ

Л.М.ГРАНОВСЬКА – к.с.-г.н., доцент, Херсонський ДАУ

Недарма кажуть, що у людини Батьківщина не тільки там, де вона народилася, а й там, де його люблять. Саме так можна сказати про ряд сільськогосподарських культур. Наприклад, історична Батьківщина рису – Стародавній Китай. Незважаючи на це, більше двох третин населення нашої планети називають рис своїм найулюбленішим продуктом.

Усенародна любов до рису прийшла не відразу. Щоб завоювати симпатії людей, рис, як і інші зернові сільськогосподарські культури пройшов довгий шлях. Він був відомий у Китаї за три тисячі років до нашої ери, далі він попав до Індії. Індусам ми зобов'язані виведенням рису з довгими зернами. Ще до нашої ери рис завоював увесь Азіатський континент.

До Європи рис було завезено значно пізніше. У цей час рис називали сарацинською пшеницею і сарацинським зерном. Значно пізніше на європейських мовах він одержав назву рийс, рис, рисо. Сьогодні рис вирощують у Центральній та Східній Африці, у Полінезії та Меланезії, США, Мексиці, країнах Південної Америки і, в

останню чергу, у Південній Європі. В Іспанії та Італії рис вирощують з раннього середньовіччя, у Греції, Албанії, Югославії і Болгарії – також із давніх часів. Є рисові плантації і в Америці. Між тим, основним регіоном вирощування рису була і залишається Азія.

На теперішній час відомо більше 20 ботанічних видів рису, більше 150 його різновидів та декілька тисяч агросортів.

Усі ці основні види можна поділити на дві основні групи : рис довгий, тонкий, вузький – індійського походження та круглий, короткий – японського походження.

Рис буває не тільки білим, а й чорним, фіолетовим, червоним, до речі, найбільш поживний – жовтий. Але такий рис – екзотика для нашого регіону. В Україні віддають перевагу класично білому рису – довгому або круглому. Серед усіх круп, що вживаються населенням, рис займає друге місце після гречаної крупи. Об'єм його продажу складає 25-35 % круп'яного ринку.

Середня кількість вживання рису в Азії на душу населення складає 150 кг на рік, в Європі, наприклад, менше 2 кг на рік.

Рис – дуже невибагливий злак, тому і росте як в екваторіальних землях, так і далі – на північ та південь. Він може вирощуватися на одній ділянці багато років, не потребує значної кількості добрив і кожного року здатний забезпечувати стабільний урожай, хоч і не дуже високий.

Об'єми світового експорту та імпорту рису досягають 12...13 млн. тонн на рік, що складає біля 4 % всього врожаю рису на планеті.

В останні роки Європа є основним імпортером рису. Азія та Південна Америка – експортерами. Деякі країни тільки імпортують рис; інші, такі, як Бразилія, Росія, Україна купують його в доповнення до свого урожаю, щоб забезпечити попит на рис на внутрішньому ринку, треті, такі, як Пакистан, Індія та Китай, експортують дорогі якісні сорти рису, а на отримані кошти імпортують більш дешеві сорти.

До країн, які мають найбільші площі посіву рису відносяться: Індія, Китай, Індонезія, Бангладеш, Таїланд, В'єтнам, Бразилія, Філіппіни, Пакистан, Японія. Аналіз зміни площ посіву рису, починаючи з 1980 року по 2000 рік, наведено в табл. 1.

Аналізуючи дані таблиці 1, можна зробити такі висновки: більшість провідних рисосіючих країн збільшують площі посіву рису, але деякі країни їх і зменшують, такі, як Китай: з 34,323 млн. га у 1980 році до 31,720 млн. га у 2000 році, Бразилія: з 5,932 млн. га у 1980 році до 3,810 млн. га у 2000 році, Японія: з 2,384 млн. га у 1980 році до 1,788 млн. га у 2000 році.

Таблиця 1 – Країни світу з найбільшими площами посіву рису, млн. га

Країни	Роки			
	1980	1985	1990	2000
Індія	40,091	42,000	42,596	44,800
Китай	34,323	32,075	33,519	31,720
Індонезія	9,063	9,540	10,502	11,624
Бангладеш	10,310	10,430	10,435	10,470
Таїланд	8,953	9,585	8,792	10,000
В'єтнам	5,558	5,700	6,028	7,648
Бразилія	5,932	4,752	3,947	3,810
Філіппіни	3,552	3,402	3,319	3,978
Пакистан	1,981	2,000	2,113	2,400
Японія	2,384	2,342	2,074	1,788
Україна	0,026	0,024	0,028	0,025

За результатами оцінки Міністерства сільського господарства США в 2001 році об'єм світової торгівлі рисом склав приблизно 23,4 млн. т. На 2002 рік прогнозується скорочення торгівлі на 850 тис. тонн – до 22,6 млн. т. Враховуючи очікуваний зріст споживання, це буде означати зниження рівня перехідних запасів на кінець 2002 року на 12 млн. т.

Протягом 2001 року світовий попит на рис залишався помірним і спокійним. Дані Міжнародної ради по зерну (ІЕС) свідчать про те, що ціна на таїландський 100 % рис категорії "В"; досягнувши свого максимуму 192-193 долари за тону на початку лютого 2001 року, на кінець березня знизилася на 23 долари. Стабілізація ринку почалася лише в листопаді 2001р., з причини реалізації державної програми втручання, а також поновлення закупок африканськими країнами.

За матеріалами, отриманими з Таїланду, урожай 2002 року повинен на 5-6 % перевищувати показники попереднього року. Незважаючи на це, збільшення обсягів експорту рису з Таїланду не очікується. Згідно з даними Міжнародної ради по зерну (ІЕС), ціна фоб на в'єтнамську 25 % рисову січку знижувалася з січня 2001 року, досягнувши у квітні 127...128 доларів за тону. Між тим, уже в середині листопада рівень цін перевищував 170 доларів за тону, що було результатом заходів держави зі стабілізації ринку. У березні 2002 року Міністерство торгівлі В'єтнаму почало чергову інтервенцію на внутрішньому ринку, що повинно послужити приводом до виключення з обігу до 1 млн. тонн рису на шестимісячний термін. Даним проектом передбачається видача продовольчим компаніям безвідсоткових кредитів для здійснення закупівель.

У 2002 році у В'єтнамі очікується отримання біля 32 млн. тонн

рису, з них 4 млн. тонн буде відправлено на експорт. Ця програма Міністерства торгівлі В'єтнаму позитивно буде впливати на вартість в'єтнамської продукції.

Експорт рису з Пакистану ускладнюється страховими преміями в зв'язку з воєнними ризиками. Конкуренентоспроможність пакистанського зерна значно знизилась. Якщо вартість 1 тонни індійського рису в листопаді складала 130...132 долари за тону, то пакистанський рис аналогічної якості коштував 150 доларів за тону. Очікується подальше зниження вартості на індійське зерно після отримання рису нового урожаю з центрального Пенджабу. Світове виробництво, споживання та запаси рису наведені в таблицях 2, 3.

Таблиця 2 – Світове виробництво рису, млн. т.

Країна	Роки				
	1997/1998	1998/1999	1999/2000	2000/2001	2001/2002
Всього	574,2	585,6	607,5	591,0	585,1
КНР	200,7	198,7	198,5	187,9	181,0
Індія	123,8	129,0	134,2	129,5	133,5
Індонезія	49,2	50,4	52,9	50,6	51,4
Бангладеш	28,3	29,8	34,6	36,5	34,5
В'єтнам	28,9	30,5	31,7	31,0	31,2
Таїланд	23,5	23,6	25,0	25,5	25,5
М'янма	15,3	16,0	17,0	18,6	17,0
Японія	12,5	11,2	11,5	11,9	11,3
Філіппіни	10,0	10,3	12,0	12,5	12,7
Корея	7,4	6,8	7,1	7,2	7,5
Пакистан	6,5	7,0	7,7	7,1	6,2
Тайвань	2,0	1,9	1,9	1,9	1,7
Єгипет	5,4	4,2	5,8	6,0	5,3
Бразилія	8,6	11,6	11,4	10,4	10,9
США	8,3	8,4	9,3	8,7	9,5
Австрія	1,3	1,4	1,1	1,8	1,4
ЕС	2,7	2,7	2,7	2,5	2,4

Світове виробництво рису, починаючи з 1997 року по 2002 рік, зросло на 10,9 млн. тонн. Виробництво рису в Китаї зменшилося за ці роки на 19,7 млн. тонн, в Японії – на 1,2 млн. тонн. Збільшилось виробництво рису з 1997 по 2002 рр. в Індії – на 9,7 млн. тонн, в Індонезії – на 2,2 млн. тонн, в Бангладеш – на 6,2 млн. тонн у В'єтнамі – на 2,3 млн. тонн.

Таблиця 3 – Світове споживання рису в млн. тонн

Країна	1997/1998	1998/1999	1999/2000	2000/2001	2001/2002
1	2	3	4	5	6
Всього	379,5	387,3	398,4	402,6	404,4
КНР	132,5	133,6	133,8	134,3	134,6
Індія	77,6	81,2	82,5	83,5	85,0
Індонезія	34,7	35,0	35,4	35,9	36,4
Бангладеш	20,1	21,9	23,8	24,3	24,4
В'єтнам	15,3	15,8	16,8	17,0	17,1
Таїланд	8,8	8,9	9,6	10,0	10,0
М'янма	9,2	9,3	9,3	9,4	9,5
Японія	9,2	9,1	9,5	9,3	9,3
Філіппіни	7,8	8,0	8,4	8,8	8,9
Корея	5,1	5,0	5,0	5,0	5,2
Іран	2,8	2,9	3,0	2,9	2,8
КНДР	1,8	1,6	2,0	1,9	1,8
Тайвань	1,3	1,3	1,3	1,3	1,2
Єгипет	2,8	2,8	2,9	3,0	3,1
ЮАР	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6
Бразилія	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
США	3,3	3,6	3,8	3,7	3,8
ЕС	2,0	2,0	2,1	2,1	2,1

Світове споживання рису з 1997 до 2002 рр. збільшилось на 24,9 млн. тонн. В основному країни світу стабільно підтримують споживання рису за аналізований період.

Такі країни, як КНР, збільшили споживання рису на 2,1 млн. тонн, Індія – на 7,4 млн. т., Бангладеш – на 4,3 млн. тонн.

У табл. 4 наведено дані світових перехідних запасів рису.

Аналізуючи дані табл. 4, можна зробити такі висновки: найбільш забезпечена запасами рису і постійно їх збільшує за досліджуваний період Індія – з 10,5 млн. т. у 1997 році збільшені перехідні запаси до 21,4 млн. т. у 2002 році. Дані світової торгівлі рисом наведено в табл. 5 та 6.

Найбільшими світовими експортерами рису є такі країни : Таїланд, В'єтнам, Індія, КНР, США та Пакистан. За період з 1997 по 2002 рік експорт з Таїланду збільшився на 633 млн. тонн, з В'єтнаму – на 224 млнн. тон, з М'янма – на 406 млн. тонн, з Австралії – на 153 млн. тонн.

Експорт рису значно зменшився з таких країн : Індії – на 3166 млн. тонн, КНР – на 1734 млн. тонн, США – на 456 млн. тонн.

Таблиця 4 – Перехідні запаси рису в млн. тонн

Країна	Роки				
	1997/1998	1998/1999	1999/2000	2000/2001	2001/2002
1	2	3	4	5	6
КНР	93,0	96,0	98,5	94,1	84,5
Індія	10,5	12,0	17,7	18,9	21,4
1	2	3	4	5	6
Індонезія	6,3	6,8	6,3	3,8	1,5
Філіппіни	1,6	2,0	2,0	2,6	2,6
Таїланд	1,0	1,1	1,4	1,1	0,9
Корея	0,8	1,0	1,4	1,5	1,9
В'єтнам	0,5	0,4	1,2	1,1	0,7
М'янма	0,3	0,2	0,6	1,5	1,4
Пакистан	0,1	0,4	0,8	0,5	0,4
Бразилія	0,4	1,2	1,6	1,1	1,0
США	0,9	0,7	0,9	0,9	1,3

Таблиця 5 – Світовий експорт рису, млн. тонн

Країна	Роки				
	1998	1999	2000	2001	2002
Всього	27670	24925	22896	23405	22564
Таїланд	6367	6679	6549	7200	7000
В'єтнам	3776	4555	3370	3600	4000
Індія	4666	2752	1449	1600	1500
КНР (Китай)	3734	2708	2951	1800	2000
Пакистан	1994	1838	2026	2100	1500
М'янма	94	57	159	500	500
Тайвань	55	113	120	90	90
Єгипет	426	320	500	550	650
Уругвай	628	681	642	700	650
Аргентина	599	654	473	275	250
Гайана	249	252	167	175	150
США	3156	2648	2756	2600	2700
ЕС	346	348	308	350	350
Австралія	547	667	617	575	700

Аналізуючи дані табл. 6, можна зробити такі висновки: основними країнами імпортерами рису є – Індонезія, Ірак, Іран, Бангладеш, Саудовська Аравія, Японія, Нігерія, Сенегал та інші. Загальний світовий імпорт рису з 1998 до 2002 року зменшився на 5106 млн. тонн. Індонезія зменшила імпорт за досліджуваний період на 4165 млн.т., Бангладеш – на 2020 млн.т., Філіппіни – на 1385 млн.т., Перу – на 136 млн.т.

Таблиця 6 – Світовий імпорт рису, млн. тонн

Країна	Роки				
	1998	1999	2000	2001	2002
Всього	27670	24925	22896	23405	22564
Індонезія	5765	3729	1500	1300	1600
Іран	844	1313	1100	1000	1250
Ірак	630	779	1274	1000	1000
Бангладеш	2520	1220	638	475	500
Філіппіни	2185	1000	900	950	800
Сауд. Аравія	775	750	992	900	875
Японія	468	633	656	700	700
Малайзія	630	617	596	600	600
КНДР (Корея)	250	159	400	550	450
Турція	276	321	350	300	350
Сінгапур	300	421	354	335	325
КНР (Китай)	261	178	278	225	310
Ємен	111	217	210	215	225
Узбекистан	-	40	30	142	175
Сирія	160	200	150	150	150
Респ. Корея	54	137	151	135	150
Нігерія	900	950	1250	1800	1200
Сенегал	600	700	502	850	750
Кот-д'Ивуар	520	600	450	625	575
Пар	529	514	525	550	550
Гана	200	125	186	200	210
Бразилія	1555	781	700	500	500
Колумбія	308	38	57	100	100
Перу	236	116	86	150	100
Куба	336	431	415	450	455
Гаїті	208	235	245	250	260
Мексика	295	342	415	425	425
США	300	357	308	315	325
Канада	245	248	250	260	265
ЕС	787	784	852	800	800
Східна Європа	334	361	343	352	357
Росія	224	580	400	225	350

Збільшили імпорт рису за досліджуваний період країни: Іран – на 406 млн.т., Ірак – на 370 млн.т., Японія – на 232 млн.т., Китай – на 49 млн.т., Узбекистан – на 135 млн.т., Нігерія – на 300 млн.т., Росія – на 126 млн.т.

За даними риночних оглядів продовольчої сільськогосподарської організації ООН (ФАО), через несприятливі мовив поточному році в ряді азіатських країн, очікується значне скорочення виробництва рису.

Через повінь у дельті Меконгу у В'єтнамі буде отримано значно менше рису, ніж у минулому році. У той же час, повінь в Китаї не вплине негативно на величину врожаю, який може перевищувати врожай минулого року 177,8 млн. т.

За останніми прогнозами експорт рису із Індії у 2002 році, у порівнянні з 2001 роком, збільшиться на 2,2 млн. т. і досягне 4,2 млн. т. У 2003 році очікується подальше збільшення індійських поставок рису. У результаті цього їх об'єм досягне рекордного рівня – 4,7 млн. т. Експорт рису з В'єтнаму зменшиться до 3 млн. т. (найбільш низький показник за останні 7 років). Таким чином, Індія, відтиснувши В'єтнам, стане другим за значенням світовим експортером рису в Україні.

Зріст цін на рис у Таїланді (великий світовий експортер) у результаті державної політики, спрямованої на підвищення доходів місцевих продуцентів, заперечує збільшенню експорту, тому у 2002 році об'єм відвантажень рису залишиться на рівні попереднього року – 7,5 млн. т., що на 100 тис. т. менше прогнозних розрахунків. У наступному 2003 році експорт рису з Таїланду може зменшитись.

У табл. 7 наведено світові ціни на рис у 1999...2002 роках.

Таблиця 7 – Світові ціни на рис у 1999...2002 рр.

Характеристика культури рису	Рік			
	1999	2000	2001	2002
Рис обварений, франко-Мілан (євро за т)	716,85	713,22	733,74	713,44
Таїландський довгозерний білий, 100%, сорт В (долл. за т)	254,18	208,12	177,32	200,06
"Pondano", круглий, франко-Мілан (євро за т.)	603,58	639,10	840,52	765,19
Італійський, круглий, франко-Мілан (євро за т.)	531,61	525,08	534,84	552,55

У аналізі динаміки світових цін на рис відмічена така закономірність: на кожний з сортів у відповідний рік відбувається зниження ціни, а потім через 1-2 роки спостерігається підвищення цієї ціни до рівня початкового і навіть вище за нього.

Наприклад, ціна однієї тонни рису сорту Таїландський в 1999 році досягала 254,18 долари, потім в 2000 році відбулось зниження ціни до 208,12 долара або на 18,0 %. Далі, у 2001 році продовжується зниження ціни до 177,32 долара за т., або на 14,8 %. У 2002 році стався підйом ціни на цей сорт рису до рівня 200,06, ціна досягне і початкового рівня – 1999 року може перевищити його.

Таким чином, за період 4...5 років спостерігається спочатку зниження, а далі – підвищення ціни на рис відповідного сорту. Аналогічні процеси відбуваються з усіма сортами рису. Таким чи-

ном, ринкова економіка в галузі рисосіяння має закономірність: періодично, у зв'язку з необхідністю зосередити увагу на відповідному сорті, ринок знижує ціни на рис на 15...20 % від початкової. Це зниження відбувається протягом 1...2 років, коли покупці починають адаптуватися, купувати цей сорт, постійно звикаючи до нього, потім відбувається поступове підвищення ціни протягом 1...3 років. При цьому ціна досягає початкового рівня, а в багатьох випадках і перевищує його. Це регулювання необхідне, щоб підтримувати конкурентоспроможність різних районованих сортів рису різних в регіонах і країнах. Цим заходом користується монополія одного сорту рису однієї країни-постачальника, а також досягається насичення ринку різними сортами рису, що сприяє збалансованому розвитку насінництва та галузі рисосіяння у світі. Відмічені такі закономірності: різні сорти рису по-різному реагують на зміну кліматичних умов, відгукуючись зміною урожайності. А в цілому, завдяки регулюванню цін на рис, забезпечується стабільна надійність загального валового збору рису.

У таблиці 8 наведено урожайність рису в провідних країнах виробниках за період з 1990 по 2000 рр.

Аналізуючи дані табл. 8, можна відмітити такі закономірності: у цілому в світі урожайність рису з 1990 року по 2000 рік змінюється від 3,539 т/га у 1990 році до 3,852 т/га у 2000 році.

Найбільша урожайність рису була в Єгипті у 2000 році і складала 9,086 т/га, а також в Австралії у 1998 році – 10,3 т/га. Найбільша урожайність рису, починаючи з 1990 року по 2000 рік, відмічена в Австралії, вона змінювалась від 8,090 т/га до 10,300 т/га, на другому місці Єгипет, де урожайність була 7,266 т/га у 1990 році і найбільша – 9,086 т/га у 2000 році. Найменша урожайність відмічена у Російській Федерації: 2,502 т/га у 2000 році і найбільша 3,037 т/га у 1998 році.

Урожайність рису в Україні змінювалась від найменшої у 1998 році – 3,037 т/га до 4,190 т/га у 1990 році.

Аналізуючи табл. 8, можна зробити такі висновки: 1998 та 2000 роки були найбільш урожайними роками в цілому по країнах виробниках світу.

Причиною цього могли бути кліматичні умови, а саме сума температур, що є найбільш впливовим фактором на урожайність рису.

Таблиця 8 – Дані врожайності рису в провідних країнах

Країни	1990	1992	1994	1996	1998	2000
Світ в цілому	3,539	3,587	3,664	3,782	3,807	3,852
в т.ч. країни регіону Середземно-мор'я						
- Єгипет	5,104	5,104	5,498	5,905	5,871	5,561
- Греція	7,266	7,651	7,913	8,291	8,692	9,086
- Іспанія	6,000	7,361	8,226	7,490	8,053	8,695
- Португалія	6,320	6,448	6,110	6,983	7,105	6,630
- Італія	4,614	5,194	5,477	6,090	5,987	6,208
- Італія	6,027	5,875	5,766	5,812	6,257	5,886
- Україна	4,190	3,770	3,590	3,550	3,200	3,400
- Російська Федерація	-	2,840	2,712	2,256	3,037	2,502
Австралія	8,090	8,420	8,340	7,070	10,300	-
Південна Корея	6,210	6,310	6,080	6,790	7,000	-
Японія	6,330	6,280	6,770	6,540	6,220	-
Китай	5,720	5,800	5,870	6,210	6,060	-
США	6,200	6,430	6,720	6,860	6,350	-

Література:

1. БИКИ // Информационный бюллетень коммерческой информации. Москва, 2002.
2. Олимпекс ЛТД // Информационный бюллетень, № 39 (59). Москва, 2001.